

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה החשובה ורודפת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"
 חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 578

מסכת מכות ט"ז-כ"ב

בס"ד, ח' תמוז תש"ע

השבוע בגליון

- ♦ והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית
- ♦ משפט שלמה בראי "חושן משפט"
- ♦ מדוע חפצה אם התינוק המת בתינוק לא לה?
- ♦ דיני תורה על גידול ילדים
- ♦ חתימה על ציות לפסק הדין

- ♦ "אל תשקצו את נפשותיכם" - האיסורים והגדרים
- ♦ כיצד שתתה אם רבי ישמעאל את מי הרחצה של רגליו
- ♦ ספר תורה ותלמיד חכם שנפלו, את מי יש להרים תחילה?
- ♦ המותר לשבת בעת עריכת ההקפות בשמחת תורה?
- ♦ קריאת התורה על שולחן נמוך

- ♦ עמידה בעת פתיחת ארון הקודש
- ♦ המקור לדיני כבוד ספר תורה

דף טז/ב בקרנא דאומנא

"אל תשקצו את נפשותיכם" - האיסורים והגדרים

בעבר נהגו מקיזי הדם להשתמש בקרן מיוחדת, אשר צידה המחודד ננעץ בווריד המטופל ודרכה שאבו את דמו. בסוגייתנו מבואר כי אסור לשתות מקרן זו, והעושה כן עובר על איסור מן התורה (ויקרא יא/מג) "אל תשקצו את נפשותיכם". כך נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' קט"ז סעי' ו): "אסור לאכול מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קצה בהם... וכן אסור לאכול ולשתות בכלים... שנפשו של אדם קצה בהם, כגון... וכלי זכוכית שמקיזים בהם וכיוצא בהם. וכן לא יאכל בידים מזוהמות ועל גבי כלים מלוכלכים, שכל אלו בכלל אל תשקצו את נפשותיכם".

נחלקו הראשונים אם איסור התורה כולל כל אכילה בצורה מאוסה (יראים השלם סי' ע"ג, וע"ש בהגהות תועפות ראם, סמ"ק סי' פ' ריטב"א מכות טז/ב בשם רמ"ה. וע"י ב"י יו"ד סי' קט"ז), או שמא מן התורה אסורה רק אכילת שרצים המוזכרים באיסור "אל תשקצו", וחז"ל הם שהוסיפו ותקנו גדרים נוספים של איסורי "אל תשקצו" (ריטב"א מכות שם, מל"מ מאכלות אסורות, לבוש ופר"ח יו"ד סי' קט"ז).

את הכללים באיסור זה מבהיר בעל "פרי חדש" (סי' פ"ד וסי' קט"ז): מאכל **שכל** בני האדם סולדים ממנו, אסור באכילה גם לאותו בודד שאינו בוחל באכילתו. אולם מאכל **שורב** בני האדם בוחלים בו, מותר באכילה לאדם שאינו חש כלפיו תחושות גועל. ואילו איסטניס אינו רשאי לאכול דברים שמעלים קבס בקיבתו, אף אם אחרים אינם חשים כל אי נעימות ממאכל זה.

כיצד שתתה אם רבי ישמעאל את מי הרחצה של רגליו: רבים שואלים על המסופר בירושלמי (פאה פ"א הובא בתוס' קידושין לא/ב ד"ה "ר' טרפון") על אמו של רבי ישמעאל, שהוקירה את בנה הגדול, עד שבשובו מבית המדרש רחצה את רגליו ושתתה את מי הרחצה. לכאורה, מים אלו מאוסים ואסור לשתותם! בעל "זרע חיים" (בהוספה בסוף סי' ז') כותב, כי היא שתתה מים אלו כסגולה ("עלי תמר" על הירושלמי שם), וכשם שלצורך רפואי מותר לאכול או לשתות מאכל מבחיל (כללים מערכת ה' סי' ח') כן מותר היה לה לשתות מים אלו.

לדעת הגאון רבי יוסף שלו אלישיב שליט"א, יתכן שהיא שטפה את רגלי בנה ביסודיות, ולאחר שרגליו היו נקיות, היא שבה ושטפה אותם ושתתה את מי הרחצה השנייה ("שבת שבתון" סעי' צ"א).

על כלל יסודי באיסור "אל תשקצו" נוכל ללמוד מן הנידון הבא שהתרחש בארצות הברית לפני כשבעים שנה.

דבר העורך

תורתם של בעלי-בתים בפראג

תלמיד חכם מקובל וצדיק היה רבי יוסף, חתנו של רבי יחזקאל לנדא. בעל "נודע ביהודה". באותם ימים בהם התרחש המעשה, היה רבי יוסף אברך צעיר לימים, וכבר אז לא משה ידו מיד חותנו הגדול, אשר היה נטלו עמו בכל מסעיו והשתעשע עמו בדברי תורה.

היה זה בחורף שנת תקט"ו, עת הוזמן רבי יחזקאל לכהן כרב בעיר פראג. רבי יחזקאל נסע לפראג ללא בני ביתו, כדי לבחון את המקום ולראות אם אכן חפץ הוא בנזר הרבנות של העיר הגדולה והמפורסמת. מה היה הדבר ששכנעו ליטול את המשרה על שכמו? על זאת ניתן ללמוד מגופו של המאורע.

כשיצא רבי יחזקאל לנסיעה הוא ביקש כמנהגו מחתנו המכונה "רבי יוסף הצדיק" שיתלווה אליו לדרך. עם בואם לפראג התמקמו האורחים באכסנייתם בצנעא, והגאון פנה אל חתנו בבקשה: "צא אל העיר ותור אותה למעני. בעיקר שים עינך על התושבים הגרים בה אם יודעי ספר המה או חלילה בורים ועמי ארצות הינם, ובהתאם לכך אחליט אם לקבל את נזר הרבנות בעיר זו". יצא רבי יוסף למלא את שליחות חותנו ושם פעמיו אל בית המזיגה היהודי שבעיר.

משנכנס רבי יוסף אל בית המזיגה, הזמין כוסית משקה כנהוג, והסב ליד אחד השולחנות כשהוא שוקע בעיון בספר שלפניו ועינו פקוחה גם על הנעשה בבית המזיגה, מבלי לגלות את זהותו. בתוך כך נכנס אל בית המזיגה חייט יהודי כדי לחמם את ליבו בשתיית כוסית אחר עמל יומו, ולהפיג את הצינה העזה הפושטת בגוף והחודרת לעצמות.

עילוי נשמת

הר"ר **יהודה דוד** ז"ל

ב"ר פנחס יוסף ז"ל

נלב"ע י"ב בתמוז תשס"ג

תנצב"ה

עילוי נשמת

הר"ר **אליעזר מילר** ז"ל

ב"ר פנחס ז"ל

נלב"ע ט' בתמוז תשמ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הבחור **אהרון פרידמן** ז"ל

ב"ר אליעזר דוד יבדלחט"א

נלב"ע י"ג בתמוז תשמ"ג

תנצב"ה

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **אברהם** ז"ל ב"ר ישראל שמעון ז"ל

נלב"ע עש"ק י"ג בתמוז תש"ם **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

רעיון מקורי להקניית מראה בריא ועסיסי לבשר: בימינו ישנם משווקי בשר המחדירים לתוכו חומרים שונים, פוספטים, חומרי צבע, מים ועוד, כדי לשוות לבשר מראה טרי ורענן ובכך להגדיל את היקף מכירותיהם ולהעצים את ריווחיהם. קצבי העבר נקטו גם הם בתכסוסי שונים להגברת השיווק, אם כי עדינים מאלו. כך, לפני כשבעים שנה נהגו קצבי ניו יורק להשרות את הכבדים בדם, כדי להקנות להם מראה בריא ועסיסי. אחד מרבני העיר טען, כי עליהם לחדול מיד מנהגם, בין היתר משום איסור "אל תשקצו את נפשתיכם". שכן, כפי שבגמרתנו מבואר שאין לשתות בכלי ששימש להקזת דם, אף לאחר שהכלי הודח, כך גם אין לאכול כבדים שהושרו בדם, הנחשב למאכל מאוס.

אולם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ביאר כי אין כל איסור בדבר. שכן, אדם האוכל מאכל מאוס ואינו יודע כי המאכל מאוס, לא שיקץ את נפשו ולא עבר על כל איסור, ורק האוכל דבר מאוס מתוך ידיעה כי הוא מאוס, עובר על איסור. ממילא, מאחר שתושבי העיר אינם מעלים על דעתם כי הכבדים שרו בדם, אין כל איסור להאכילם כבדים אלו... (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' ל"א. ועיי"ש שהביא ראייה לדבריו, ועיי' מה שנימק שאין לחשוש שייכשלו באכילה ללא הדחת הדם).

דף כ"ב כמה טפשאי

ספר תורה ותלמיד חכם שנפלו, את מי יש להרים תחילה?

הרמב"ם (הל' ס"ת פ' י' הל' ב') כתב, שמצווה ואף חובה לכבד את ספר התורה, ובכל מקום שהוא מצוי בו, יש לנהוג בכובד ראש, ביראה ובפחד. מדברי הראשונים עולה, כי חיוב זה הינו מדאורייתא, כדלהלן (עיי' מבי"ט ב"קריית ספר" הל' ספר תורה פ"י, וע"ע "דעת קדושים" יו"ד רפ"ב ס"ק א' ועיי' "גידולי הקדש" על הל' ס"ת"ם יו"ד סי' רפ"ב ס"ק ג').

את מי יש להרים תחילה: מאורע מצער אירע בעיר פאקש שבהונגריה. רב העיר, הגאון רבי יואל אונגר זצ"ל, בעל שו"ת ריב"א, כובד בהוצאת ספר תורה מארון הקודש. תוך כדי הילוכו הוא כשל ונפל לארץ כשספר התורה עמו. תלמידו שעמד לידו, הזדרז להעמידו על רגליו, ולאחר מכן גם הרים את ספר התורה (ספר "מוזכרת פאקש" כרך א' פ"ה). מעשה זה עורר דיון בין הפוסקים, האם טוב עשה תלמיד זה, או שמא היה עליו להרים את ספר התורה בראש ובראשונה.

בסוגייתנו מתבטא רבא: "כמה טפשאי שאר אינשי, דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה. דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא" - הקמים לכבוד ספר התורה ואינם קמים לכבוד החכמים לומדי התורה, נוהגים שלא בהגיון, שהרי חכמים הם מפרשי התורה, וכגון: התורה אמרה "ארבעים יכנו" וחז"ל דרשו "ארבעים חסר אחת".

לכאורה, משמע מסוגייתנו, כי כבוד תלמידי חכמים עדיף על כבוד התורה, שהרי הם מפרשי התורה. אלא שעל כך מקשים הראשונים מן המבואר במסכת קידושין (לג/ב), כי החיוב לעמוד בפני ספר תורה נלמד בקל וחומר מן החיוב לעמוד מפני תלמידי חכמים: "מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן?!", היינו, מעלת ספר התורה גדולה ממעלת לומדי התורה, שהרי כל חכמתם ממנה היא. מוכח, איפוא, שכבוד ספר התורה עדיף.

כבוד ספר התורה עדיף: לפיכך מבארים הר"ן והמאירי (קידושין, שם), כי אמנם כבוד ספר התורה עדיף על כבוד לומדי התורה. אלא שרבא בקש להעיר את תשומת לב ההמון, שעליהם לעמוד גם מפני החכמים, שהם הם המפרשים להם את כוונת התורה, שלכבודה הם חרדים.

אכן, להלכה כתב ה"דרישה" (יו"ד סי' רפ"ב), שכבוד ספר התורה עדיף מכבוד לומדיה (עיי' "ציץ אליעזר" חלק י"ז סי' ל"ט).

לדעת גדולי האחרונים, מהרי"ט "פני יהושע" (קידושין שם) וכן בעל "שבות יעקב" (סי' י"א בסוגריים), שתי הסוגיות אינן סותרות זו את זו, שכן, רבא בסוגייתנו מתייחס לחכמים מופלגים המפרשים את התורה, וכבודם של אלו רב מכבוד ספר התורה, ואילו הגמרא במסכת קידושין מתייחסת ללומדי התורה, שכבודה עדיף מכבודם.

דף כ"ב דקיימי מקמי ספר תורה

המותר לשבת בעת עריכת ההקפות בשמחת תורה?

בסוגייתנו מבואר שחובה לקום מפני ספר תורה, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' רפ"ב סעי' ב'): "הרואה ספר תורה כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיעו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם". לפיכך, בעת הגבהת ספר תורה יש לעמוד, אך אין חובה לעשות כן בעת פתיחת ארון הקודש, אלא שיש נוהגים לעמוד מפני כבוד ספר תורה (ט"ז יו"ד סי' רמ"ב ס"ק י"ג), וכן יש המקפידים לעמוד בעת קריאת התורה בציבור. במאמר זה נדון אם מותר לשבת בעת עריכת ההקפות והריקודים עם ספרי התורה בחג שמחת תורה, ולשם כך עלינו לעמוד על שרשי הלכות העמידה מפני ספר תורה.

ספר תורה המונח על בימה מוגבהת: הרשב"א (שו"ת ח"ג סי' רפ"א) כותב, כי כאשר ספר תורה מונח על הבימה אין חובה לעמוד לפניו, שכן, ספר התורה נמצא ב"רשות אחרת" (רמ"א יו"ד סי' רמ"ב סעי'

בעוד המוזג ר' לייבי הערה י"ש לכוסו של החייט, שמע רבי יוסף את החייט אומר לבעל בית המרזח: "שמע נא: תמיהה גדולה היא בעיני דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות גניבה, דבריו שם נראים סותרים את דברי הגמרא אותה למדנו זה לא מכבר". תוך זמן קצר היו החייט ובעל בית המרזח שקועים בפלפול ליד חבית היי"ש.

היושבים בבית המזיגה לא עמדו מנגד, והצטרפו אף הם למשא ומתן התורני. לא עבר זמן רב ובוויכוח היו שקועים גם שלשה סנדלרים ושני נגרים. אלו טוענים ומצדדים לצד זה, ועמיתיהם מתחזקים בעמדתם ביתר שאת ומגבבים הוכחות וראיות לשיטתם.

גם בעלי המלאכה שנוספו ובאו לבית המזיגה לא עמדו שאננים, והצטרפו לדיון הסוער, תוך שהם מטייבם את ליבם מפעם לפעם במשקאותיו של לייבי המוזג. רבי יוסף ישב כל העת במקומו והביט על הנעשה מן הצד, התבונן ולא הוציא הגה מפי. אף שחפץ לומר את דעתו, שתק ולא התערב, כשהוא ממתין לראות כיצד יפול דבר.

הויכוח התארך עד שמורה השעות הראה כי השעה העשירית מתקרבת. אז קם אחד מהיושבים, ואמר: "רבותי, רואה אני שאין אנו יכולים להגיע לעמק השווה, ואין אנו יודעים עם מי הצדק, אולם נמתין קמעא ומיד יעבור כאן ר' יעקב שומר הלילה והוא הוא שיכריע בספק". פנו בעלי המלאכה והתגודדו קבוצות קבוצות, חלקם המשיכו לדון ברמב"ם מהלכות גניבה, והאחרים שוחחו על דא ועל הא. כאשר בא ר' יעקב שומר הלילה, התחדש הויכוח בעצמה רבה. בסיום הדיון סיכם רבי יעקב את הצדדים וברר את הסוגיה כאחד הגדולים בתורה. סידר את השיטות, יישב את דברי הראשונים, האיר את עיני המתווכחים והעמיד את דברי הרמב"ם על מכונם. משראו זאת הנוכחים דברו זה מזה והלכו לבתיהם.

"רבי יוסף הצדיק" שב אל חותנו בשמחה כדי לספר לו מי הם ה"בעלי בתים" של פראג, מששמע רבי יחזקאל על חייטי העיר ונגריה, נתע: "לא חשבתי שכך יהיו פני הדברים, אך אם זהו המצב הרי לי סיבה חדשה שלא לקבל את כס ההוראה בעיר זו. כיצד אהיה רב בעיר שאלו הם בעלי המלאכה בה?"

למחרת, משנפגש ה"נודע ביהודה" עם פרנסי העיר וראשיה חפץ לדחות את המשרה הרמה. אולם, בסופו של דבר גברה ידם של זקני העיר, שהצליחו להוכיח ל"נודע ביהודה" שהוא יכול לכהן כרב גם בעיר שאלו הם בעלי הבתים בה, ו"אדרבא, דווקא צאן מרעית כזה מתאים להיות בעיר בו יכהן כבוד רבנו כמרא דאתרא".

מעשה זה נמסר מצאצאיו של "רבי יוסף הצדיק" איש מפי איש, והוא מלמדנו לקח חשוב ביותר: ברי כי החייט הפראגי ורעהו הנגר לא עסקו כל היום בתורה, הם היו טרודים בהשגת טרף לביתם ובהבאת פת לפי עולליהם, ועם כל זאת יכלו לשאת ולתת בתורה כבאימים ורגילים. מניין הגיעו לכך? התשובה לפשר הדבר נעוצה במציאות פשוטה ביותר. קביעות וחשיבות לימוד של שיעור ועוד שיעור, יום אחר יום, ורצון עז להבין את הנלמד ולגדול בתורה הנחה אותם בדרכם, והידיעה המושרשת כי התורה היא העיקר וכל השאר...

דרך זו הובילה אותם להיות "בעלי בתים" שה"נודע ביהודה" חשב שאין הוא ראוי להיות רבם.

יתן ה' שנוכה לעסוק בדברי תורה בדבקות ובהתמדה, ועל ידי כך נזכה לגדול בתורה ולנחול חלק בקדושתה. אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
תכתובנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

פנינים

דף כב/א ר' יהודה אומר ארבעים שלימות הוא לוקה

39X40 או 40X39

בסוגייתנו נחלקו רבי יהודה וחכמים, אם התורה ציוותה להלקות ארבעים מלקות, או שלושים ותשע מלקות בלבד.

מספרים, כי בעל חידושי הר"ם זצ"ל עסק בסוגייתנו בעת שעמד לבחינה אצל חותנו בעתיד. הבחון התחכם ושאלו, כיצד יתכן שאדם ילקה במספר מלקות זהה, הן לפי ר' יהודה והן לדעת חכמים.

יתכן גם יתכן, השיב. נניח שאדם עבר על שלושים ותשעה איסורים שענשם מלקות. בנוסף לכך, אותו אדם הוא שליח בית דין, ואירע, שהוא הלקה אדם ארבעים מלקות. לדעת חכמים הוא עבר על איסור "לא יוסיף", ואם כן בידו ארבעים עבירות, אשר על כל אחת מהן הוא חייב שלושים ותשע מלקות. אולם, לדעת ר' יהודה, מניין המלקות הוא לעולם ארבעים, ולפיכך, אותו שליח בית דין לא עבר על איסור זה, ונותרו בידו, איפוא, שלושים ותשע עבירות, אשר על כל אחת מהן הוא חייב ללקות ארבעים מלקות. כמות המלקות זהה, איפוא, לדברי הכל ומסתכמת ב-1560 מלקות ("פרדס יוסף").

היו שהציעו אפשרות נוספת: לדעת רבי מאיר (לעיל ד/א), עדים זוממים גם לוקים על עדות השקר אותה העידו, מלבד שנענשים על פי הפסוק "ועשיתם לו כאשר זמם", ואילו לדעת חכמים אין הם לוקים על עדות זו. מאחר שבדרך כלל בר הפלוגתא של רבי מאיר הינו רבי יהודה, יש להניח, שחכמים החולקים עליו הם רבי יהודה, אם ואילו חכמים שבמשנתנו הם רבי מאיר. מעתה, אם אדם עבר על שלושים ושמונה איסורים, ובנוסף גם העיד עדות שקר על פלוני כי הוא חייב מלקות, אזי, לדעת רבי מאיר הוא ילקה פעמיים על עדות שקר זו [כמבואר שם במשנה], ואם כן הוא ילקה ארבעים פעם ל"ט מלקות. אולם, לדעת רבי יהודה עליו ללקות פעם אחת בלבד, ומנין המלקות הוא ל"ט פעם ארבעים מלקות. גם כאן התוצאה זהה - אלף חמש מאות ושישים מלקות... ("זכרון בספר").

דף כב/א ואשריהם תשרפון באש... לא תעשון כן לה אלקים

אין שלטי הכוונה בדרך לבית המקדש

דרש רבי יצחק מואלאזין: בתורה כתוב (דברים יב/ג-ד) "ואשריהם תשרפון באש... לא תעשו כן לה אלקים". המילה "אשריהם" מתפרשת גם כ"פסיעות", כמאמר דוד המלך (תהלים יז/ה): "תמך אשרי במעגלותיך, בל נמוטו פעמי". היינו, תמוך את צעדי, את פסיעותי.

עובדי האלילים היו מעמידים שלטי רחוב, אשר כיוונו את ההולכים לבתי עבודה זרה, ובנוסף לכך, כדי להקל על בני האדם למצוא את מיקומם, הם בנו אותם "על ההרים הגבוהים".

אולם, הקב"ה אינו חפץ לכוון את הדרכים לבית המקדש - "לא תעשון כן לה אלקים". ציון התורה הוא, שעולי הרגל יתורו וישאלו אחר המקום, ועל ידי כך יתפרסם דבר עלייתם ויצטרפו אליהם רבים נוספים!...

לעומת זאת, לגבי ערי מקלט ציוותה התורה (דברים יט/ג) "תכין לך הדרך". היינו, יש להכין את כל האמצעים המתאימים לכך, כדי שהרוצחים בשוגג ימצאו את דרכם לערי המקלט במהירות האפשרית, ללא שישאלום ויצטרפו לענות "רצחת" או "הרגתי" ובכך יפיצו את החדשות הרעות בקרב הציבור (פה קדוש).

רעיון דומה הביע ה"חזון איש" זצ"ל לפני הרב מפוניבז' זצ"ל, אשר התאונן לפניו על הצורך לכתת את רגליו ברחבי תבל למען ישיבתו, בעוד פלוני אלמוני מקים את מוסדות החולין שלו בקלות וללא כל עמל וטרח.

משמים הוא הדבר, הסביר לו החזון איש. אגב כך, שאמר משוטט בעולם, אתה מקרב יהודים לעבודת ה'. לעומת זאת, לו היו סובבים אף הם בתבל, ומספרים על ענייניהם ועל מוסדותיהם לא היו משיגים מטרה זו. מה עשה הקב"ה? השפיע להם שפע של ממון והם יושבים במקומם!...

ח). בזמנם הבימה וסביבותיה היו מוגבהים מקרקע בית הכנסת, ועל כן הנמצא בבית הכנסת אינו חייב לעמוד לכבוד ספר התורה הנמצא במקום אחר. כמו כן, כאשר הבימה מוקפת גדר בגובה עשרה טפחים, היא מהווה רשות נפרדת.

הט"ז (יו"ד סי' רמ"ב ס"ק י"ג) הוסיף וכתב, כי גם כאשר קרקע הבימה אינה מוגבהת, די בכך שהבימה עצמה נחשבת כרשות נפרדת מבית הכנסת (עיי"ש שגובהה עשרה טפחים ורוחבה ואורכה ארבע אמות. וב"פרי מגדים" או"ח סי' קמ"א ס"ק ג' ציין ד' טפחים) כדי לייחדה כמקום בפני עצמו, ולפיכך, מעיקר הדין אין חובה לעמוד בעת קריאת התורה.

אכן, ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' קמ"ו סעי' ד') פסק: "אין צריך לעמוד מעומד בעת שקורין בתורה". והוסיף הרמ"א (שם) "ויש מחמירין ועומדין", משום שבשעת הקריאה צריך השומע להעלות בדעתו, כאילו באותה שעה הוא מקבל את התורה בהר סיני, ובמעמד הר סיני כל ישראל עמדו ("משנה ברורה" שם).

קריאת התורה על שולחן נמוך: לכאורה, כאשר ספר התורה מונח על בימה הנמוכה מעשרה טפחים, כגון, על שולחן נמוך, על כל המתפללים לעמוד בשעת קריאת התורה בציבור. אולם "מגן אברהם" (או"ח סי' קמ"ו סעי' ד') מחדש היתר נוסף, כי החובה לעמוד מפני ספר תורה חלה רק בעת שאינו מונח במקומו. מאחר שבשעת הקריאה בתורה, מקומו של ספר התורה הוא על הבימה, אין חובה לעמוד מפניו.

לאור חידוש זה הוסיף בעל "פרי מגדים" ("משבצות זהב" או"ח סי' קמ"א ס"ק ג'), כי גם כאשר ספר התורה אינו מונח על הבימה אלא נתון בזרועותיו של החזן, כגון, בעת אמירת תפילת "זכור" וכדומה, אין צורך לעמוד מפניו, שהרי הוא "במקומו", כי בזמן זה מקומו של ספר התורה הוא בידי החזן.

עמידה בעת פתיחת ארון הקודש: כאשר נבוא להכריע אם יש לעמוד בעת פתיחת ארון הקודש, נמצא, כי שני ההיתרים שמנינו לעיל תקפים באופן זה. שהרי ארון הקודש הוא רשות נפרדת מבית הכנסת, וכמו כן, ספר התורה נמצא במקומו. אמנם, נהגו לעמוד בעת פתיחת ארון הקודש, ועל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מסופר, כי אף בזקנותו המופלגת החמיר על עצמו לעמוד אפילו בשלהי צום יום הכיפורים בתפילת נעילה בה ארון הקודש פתוח (הקדמה ל"קונטרס עבודת התפילה" ליוה"כ. ועיי' בשו"ת "פנים מאירות" ח"א סי' ע"ד, שו"ת "חתם סופר" חו"מ סי' ע"ג, "שער חיים" על שער אפרים" הל' קריאת התורה שער י' אות י"ט).

אולם בבואנו לדון אם חובה לעמוד בעת עריכת ההקפות בשמחת תורה, נמצא, כי שני ההיתרים הנזכרים לעיל אינם תקפים בזמן זה. שכן, ספר התורה אינו מונח ברשות אחרת, כי אם במקום אחד עם המתפללים, וכמו כן, הוא אינו מונח במקום מסויים אשר ניתן לומר עליו כי הוא "מקומו", אלא הוא מיטלטל ברחבי בית הכנסת. ואמנם, בעל "ערוך השולחן" (יו"ד רפ"ב סעי' ה') כתב, כי בעת עריכת ההקפות יש לעמוד, ורק בהפסקות שביניהן, כאשר ספרי התורה עומדים במקום אחד, מותר לשבת.

גם ה"חזון איש" זצ"ל נהג כן, וכאשר ביקש לשבת, נטל עמו ספר התורה, מאחר שבאופן זה אין חובה לעמוד מפני ספרי תורה אחרים ("דינים והנהגות" פרק כ' סעי' כ"ח).

בספר "שמירת שבת כהלכתה" (פרק כ"ד הערה ק"ח) כתב, כי "בשעת הצורך" מותר לשבת, אם ספר התורה מוקף על ידי מעגל צפוף של אנשים, שאין ביניהם רווחים הגדולים משלושה טפחים, כך שהם חוצצים בין ספר התורה לאדם המצוי מחוץ למעגל.

ל"פלפולא דאורייתא" נציין סברה מעניינת ששמענו מתלמיד חכם חשוב, להקל בישיבה בזמן עריכת ההקפות. לדעתו, גם בשעת עריכת ההקפות נחשב ספר התורה כנמצא ב"מקומו", מאחר שאין הוא מהלך ממקום מסויים למקום אחר, אלא כעת משתמשים בו באופן זה.

המקור לדיני כבוד ספר תורה: לאחר שנוכחנו בכללי ובפרטי הלכות כבוד ספר תורה, שומה עלינו לברר את המקורות אשר מהם שאבו הפוסקים כללים אלו. "פרי מגדים" (שם) מבאר, כי כבוד ספר התורה נלמד מהלכות כיבוד תלמיד חכם, והמעין בהלכות כיבוד תלמיד חכם ימצא, כי יש לקום לכבודו כאשר הוא מהלך. לפיכך, הסיקו הפוסקים את כל הכללים הנזכרים, ולפיהם, כאשר ספר התורה אינו מוגדר כ"מהלך" אין חובה לקום לכבודו.

דף כב/ב והוא רחום יכפר עון

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית

בעבר הרחוק, נהגו ישראל ללקות מידי יום לפני תפילת ערבית, כדי לכפר על עוונות אותו יום. יש אומרים (בטור או"ח סי' רל"ז), כי מנהג זה אף הטביע את חותמו על סידור התפילה, באמירת הפסוק "והוא רחום" לפני תפילת ערבית, כי פסוק זה נאמר על ידי המלכה בשעת ההלקאה, כמבואר בסוגייתנו (טור שם). עם השנים בטלה ההלקאה, אך הפסוק נותר על כנו.

אולם הטור (שם) מבאר, כי תקנו לומר "והוא רחום יכפר עון ולא ישחית" לפני תפילת ערבית, משום שתפילת שחרית ותפילת מנחה תוקנו כנגד קרבנות התמיד של שחר ושל בין הערבים, והקרבת מכפר על עוונות. אולם, תפילת ערבית אינה כנגד קרבן, ולפיכך תקנו לבקש רחמים וסליחה מאת ה'.

הגאון רבי שמואל הומינר זצ"ל כתב בספרו "עולת תמיד" (פרק ל"ג) בשם הזוהר הקדוש (שמות ק"ל א), כי הנשמות השוהות בגיהנם לוקות בלילה כפליים מאשר ביום. לפיכך, מתפללים "והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית" על נשמות המתים השוהות בגיהנם. הוא מוסיף כי יש לומר פסוק זה מעומק הלב ובכוונה גדולה, כדי להציל את נשמות ישראל מענשה של גיהנם. ואילו ביום שבת קודש, אשר בו שובתת אש הגיהנם, אין צורך לומר "והוא רחום" לפני תפילת ערבית. והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית.

דף כג/ב בבית דינו של שלמה

משפט שלמה בראי "חושן משפט"

גמרתנו עוסקת במשפט שלמה אשר התרחש לאחר שאשה שתינוקה מת, נטלה את תינוק חברתה, ושתי הנשים הופיעו לפני שלמה המלך, כשבפיהן טענה זהה: "בנך המת ובני החי". בחכמתו הרבה עלה בידי שלמה לגלות מי היא אמו של התינוק החי, לאחר שציווה כי יש לגזור את הילד ולחלקו בין השתיים. או אז, זעקה האם האמיתית, כי היא מוותרת עליו "והמת אל תמיתוהו".

מדוע חפצה אם התינוק המת בתינוק לא לה? "משפט שלמה", משמש כבסיס למספר כללי יסודי בדיני תורה, כפי שיבואר להלן. טרם נרד לפרטי כללים אלו, נתמקד במעשה עצמו. מה אירע שם? מדוע חפצה אם התינוק המת לזכות בתינוק לא לה?

לדברי המדרש (ילקוט, מלכים קע"ה), אותן נשים היו אלמנות ולא היו להן ילדים נוספים. לפיכך, אם הילד המת חשקה בתינוק אחר, כדי להיפטר, כביכול, מן הצורך בייבום או בחליצה. לדעת המאירי (בית הבחירה יבמות ז' א), שתי נשים אלו היו כלה וחמותה והכלה היא זו ששכלה את בנה, והיא מיאנה להמתין עד שיגדל התינוק השני, הלא הוא אחי בעלה, וייבמנה או יחלצנה, ולפיכך היא מיהרה לאמצו אל חיקה. זו גם הסיבה להסכמתה לגזור את הילד החי לשניים, שהרי במותו ייפתרו כל בעיותיה באחת (ראה פירושים נוספים בדרך זו ב"צווארי שלל" לחיד"א, הפטרת מקץ, ובמפרשי המדרשים).

לדעת רבי יהודה החסיד שתי הנשים היו אלמנות של אדם עשיר. באותה תקופה היה נהוג למנות את האלמנה כאפוטרופוס על נכסי ילדיה היתומים עד שיגדלו, והיא התפרנסה מנכסים אלו. אמו של הילד המת ביקשה, איפוא, להשתלט על ממון עצום על ידי גזלת התינוק (פירוש רבי יהודה החסיד על התורה).

"משפט שלמה" כמקור לכללי דין תורה: ממשפט שלמה נלמדו מספר כללי יסודי בהלכות דין תורה, בהם, שעל הדיין לחזור ולשנות לעצמו את טענות בעלי הדין, כפי שלאחר שכל אחת מן הנשים הרצתה את טענותיה, שב שלמה המלך ושנה לעצמו את טענותיהן - "ויאמר המלך שלמה זאת אומרת בני המת...", אף על פי שהטענות היו ברורות ונהירות (ירושלמי סנהדרין פ"ג הל' ח', וכן נפסק להלכה "שולחן ערוך" חו"מ סי' י"ז סעי' ז').

פסיקת דין שלא על פי עדות: הרא"ש הוכיח הלכה נוספת ממשפט שלמה: כל דין תורה נקבע על פי עדות הנאמרת בפני הדיינים. אולם כאשר האמת זועקת מעצמה כי הצדק עם פלוני, רשאי הדיין לפסוק את הדין גם ללא קבלת עדות, כשלמה המלך אשר פסק את דינו בחכמתו הרבה. **שלוש פעמים** שונה הרא"ש כלל זה (שו"ת הרא"ש כלל ס"ח סי' כ"ג, כלל ע"ח סי' ג', כלל ק"א סי' ו'. עיי"ש שהוכיח מן מהגמרא), אשר נפסק להלכה (טור חו"מ סי' ס"ה, ועיי' ביאור הגר"א "שולחן ערוך" חו"מ סי' ט"ו סעי' ה', ו"נתיבות המשפט" שם ס"ק ב').

דיני תורה על גידול ילדים: הפוסקים והמפרשים התייחסו, איפוא, למשפט שלמה, כאל דין תורה לכל דבר ועניין, וגם לכך השלכה הלכתית משמעותית. מידי פעם נדרש בית הדין להכריע בין הורים גרושים, שלא הגיעו לכלל הסכמה מי מהם יגדל את הילדים בביתו. בגמרא (כתובות קב/ב) ובפוסקים ("שולחן ערוך" אה"ע סי' פ"ב סעי' ז') מבוארים תקנות וכללים לעניין גידול הילדים, אשר נקבעו מתוך מטרה אחת בלבד - להיטיב עם הילד, ללא התחשבות ברצון הוריו (עיי' ברמ"א וב"פתחי תשובה" שם, בשם שו"ת הרדב"ז).

חתימה על ציות לפסק הדין: בתי הדין נוהגים להחתים את המתדיינים בפניהם על התחייבות לציית לפסק הדין. לכאורה, מאחר שהשיקול הבלעדי העומד מול עיני הדיינים הוא טובת הילד, אין ההורים נחשבים כבעלי דין, אלא כצופים מן הצד. כלומר, אין להתייחס אל ההורה כמי שבא לתבוע את הילד "שלו", אלא כאל אדם טוב, החפץ בטובת הילד היקר לו מכל. ממילא, גם להתחייבותו לציית לפסק הדין אין כל תוקף, שהרי אין הוא, אלא ככל אדם מן השוק, שיחתום על התחייבות לגבי דין תורה שאינו קשור אליו כלל.

אם כנים הדברים, "משפט שלמה" לא היה דין תורה כלל, מאחר שלא היו בו תובעים ונתבעים, שהרי ההורים אינם צדדים בעניין. ברם, מאחר שהפוסקים והמפרשים התייחסו ל"משפט שלמה" כאל דין תורה, אשר בו שתי הנשים שימשו כ"צדדים", וכל אחת טענה כי הילד "שלה", מוכח כי לכל הורה זכות לגדל את ילדו, ותקנות חז"ל באות להסדיר זכויות אלו (הגר"צ גרטנר שליט"א "ישורון" כרך ז', עמ' תק"ה ואילך).

ניתן להשיג מחדש

ספר "מאורות הדף היומי"
חלק ז'

על מסכת סנהדרין, מכות,
שבועות, עבודה זרה והוריות.

מיטב הנידונים ההלכתיים,
האקטואליים והמרתקים,
דף אחר דף, בספר עב כרס,
מבית "מאורות הדף היומי".

להגל לימוד המסכת
במחיר מבע"מ 39 ₪
ניתן להשיג

בחנויות הספרים המובחרות
ובמוקד "מאורות":
1-700-500-151

לעילוי נשמות

אבינו הר"ר **יעקב פסמנטירר** ז"ל
ב"ר יוסף הלוי ז"ל נלב"ע ז' בתמוז תשכ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת האשה החשובה

מרת **מלכה קוזול** ע"ה
ב"ר משה ז"ל נלב"ע ח' בתמוז תשמ"ג
ולעילוי נשמת ר' **משה** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע ט' בתמוז תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן יוסף הכהן זקון**
הד. א. א. AARON YOSEF ZAKON ז"ל
ב"ר יוחנן ז"ל נלב"ע י"ג בתמוז תש"ן

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות זקון וריישר שיחיו

העלון יוצא לאור ע"י

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail: meorot@meorot.co.il

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151